

11 Marzo, 2018

11 Marzo, 2018

TEXT TONI MATA I RIU/ACN

En els moments de crisi», va afirmar l'any 1929 Albert Einstein, «la imaginació és més important que el coneixement». El pare de la teoria de la relativitat va justificar la sentència explicant que «el coneixement és limitat i la imaginació envolta el món». Després de donar moltes voltes al llarg de la seva vida, Joan Ponç (Barcelona, 1928 - Saint Paul de Vence, 1984) es va instal·lar el 1966 a Cadaqués i va posar un retrat del físic al seu estudi acompanyat de la inscripció de la famosa fórmula $E=mc^2$. Una doble exposició (a principis d'any es va poder veure a la Pedrera de Barcelona, i acaba d'arribar al Museu d'Art Modern de Ceret) explora el complex i ric univers personal i creatiu de qui va ser un dels fundadors del grup Dau al Set però va transcendir qualsevol afiliació estètica perquè «Ponç no s'assembla a ningú», en paraules de la comissària del projecte, Pilar Parcerisas.

«Ponç va ser el primer a trencar una llança en favor de les avantguardes», explica Parcerisas: «amb Miró i Foix van establir un pont amb el surrealisme d'abans de la guerra». L'exposició *Joan Ponç. Diàbolo* proposa al visitant un recorregut per les diferents etapes de la trajectòria d'un artista que sempre pintava de nit, sota la llum d'una bombeta. «La darrera gran mostra que se li va dedicar data del 2002. Nosaltres hem volgut donar un punt de vista diferent i presentar un conjunt d'obres que no es va veure aleshores», afegeix. Més enllà de les peces que procedeixen del Museu d'Art Contemporani de Barcelona, la doble exposició d'aquest 2018 es nodreix majoritàriament de quatre col·leccions particulars. Parcerisas comenta que «hi havia dues famílies enfrontades pel llegat, ja que hi havia dues vídues i el fill d'una d'elles. El tema va arribar als jutjats, i per això ningú s'atrevia a muntar exposicions ni a fer res. Finalment s'ha arribat a un acord i els col·leccionistes han accedit a prestar els quadres».

Encara que es desconeix qui va ser Joan Ponç i quines circumstàncies personals van influir en la seva pintura, la contemplació de la seva obra fa evident que es tracta d'un artista amb una personalitat única. Ja en els seus primers treballs, del període del 1946 i 1947, «veiem en Ponç els deliris, les al·lucinacions i els presagis, la introspecció en si mateix». En paraules de Parcerisas, «des seves influències bevien del primitivisme africà, del romànic, dels jeroglífics egipcis... En Ponç buscava un relat d'ell mateix».

La biografia de l'artista va pouar en les experiències personals, vivències decisives que van configurar la seva dedicació pictòrica. Pilar Parcerisas ano-

Joan Ponç, un artista amb màgia

Autor d'una obra inclassificable, destacat representant de l'avantguarda i cofundador de Dau al Set, el pintor barceloní va tenir estudi tant a Cadaqués com a Vilallonga de Ter; una doble exposició reivindica aquest any el seu llegat

ta que «Joan Ponç va patir bastant de la ment. El seu pare els va abandonar però, segons em va explicar Arnau Puig, tornava a buscar la seva part quan el fill venia quadres. A més, la seva germana Rosa era autista, va morir de joventut i es veu que feia uns udols terribles. Ponç es va trobar aviat com a cap de família».

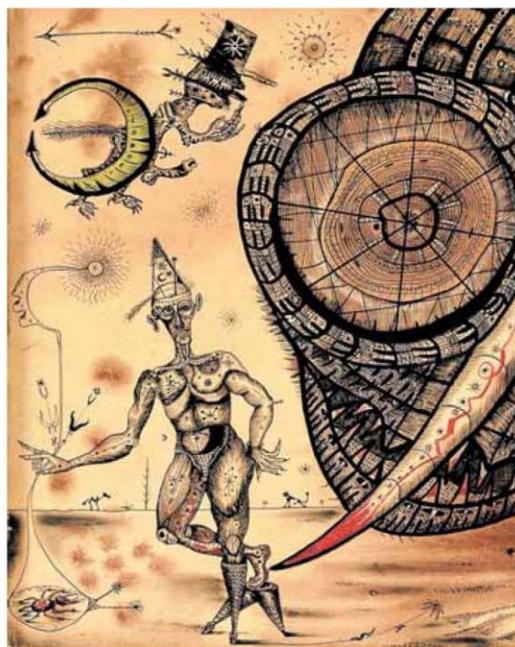
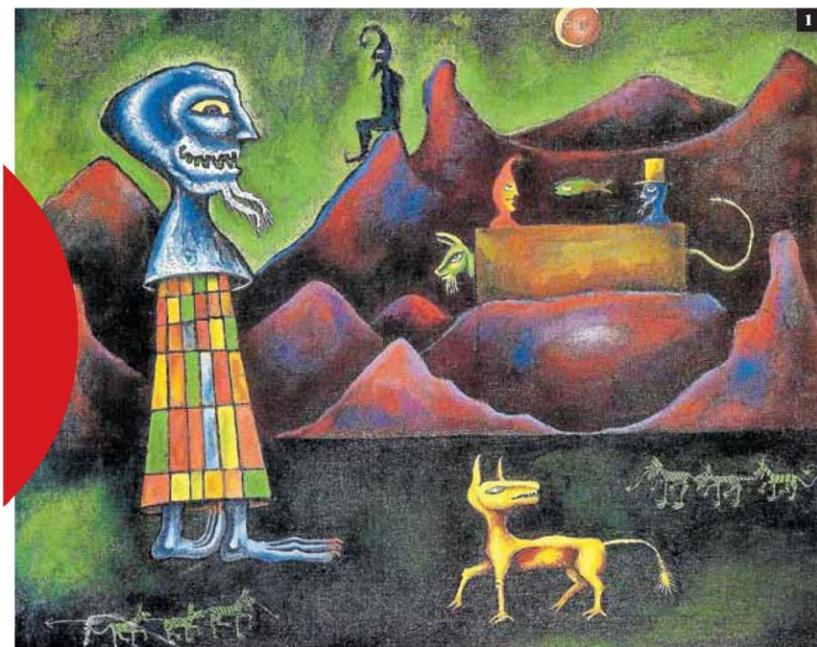
Els crítics que als anys 40 van començar a valorar la seva obra ja eren conscients del relleu de Ponç, «un artista insular dins de la història de l'art de la postguerra a Catalunya i Espanya». El poeta J.V. Foix, el 1946, es preguntava «de quin formulari inèdit es valen aquests minyons per a expressar en símbols nous l'ordre i el desordre, aparents i permanents?».

Explica Parcerisas que «s'ha dit que Ponç era un artista diabòlic, però ell volia ser un gran pintor, fer retrats, figures, paisatges i natures mortes, sentia admiració per Cézanne. No en va, de la lectura de la biografia del pintor francès que va escriure Eugeni

d'Ors, en va assegurar que 'em colpeix profundament'. Al final de la seva vida, va fer un homenatge a l'impressionista amb tres natures mortes que plasmen l'imaginari surrealista, la paleta apagada i la simbologia carregada de realisme màgic que van marcar la seva vida creativa».

Parcerisas, historiadora i crítica d'art, va escollir la paraula «Diàbolo» com a títol de l'exposició per plasmar «el sentit lúdic de Ponç, l'ambivalència que el nom d'aquest joc malabar xinès té amb el diable». *Diàbolo* també és el títol d'un text de Joan Brossa, de l'any 1945, il·lustrat per Ponç i publicat a la revista *Dau al Set* del 1948

Tot i la voluntat de Parcerisas de transcendir en aquesta doble exposició la pertinença de Joan Ponç al col·lectiu artístic Dau al Set, és inevitable fer-hi referència. Brossa i Ponç «van marcar l'estètica de la publicació» i van ser-ne els fundadors amb els pintors

Foix, Dalí, Portlligat i el Port de la Selva

Entre les afinitats de Joan Ponç hi havia el poeta J.V. Foix, fill com ell de Sarrià. Per homenajar-lo, va pintar *Nocturn*, una obra del 1950 de 80 centímetres d'alçada per dos metres de llargada en la qual, segons Pilar Parcerisas, també «rememora un viatge en vaixell des del Port de la Selva, on el poeta tenia una casa, fins a Portlligat amb la finalitat de fer una visita a Salvador Dalí». Aquesta vivència «va inspirar el poema de Foix *Balada dels cinc mariners exclusius, i del timoner que era jo*, a més

del poema de Brossa *Caldera d'abelles*. El vincle entre Ponç i Foix exemplifica els ponts que es van haver de reconstruir després de la guerra entre la tradició cultural prèvia i la dels nous creadors que maldaven per sobresortir i expressar-se en un context de misèria com era el de la postguerra. Les trobades entre joves i veterans van ser d'una importància capital, va explicar Brossa en el seu moment: 'per a mi, el coneixement de l'obra del senyor Foix va ser com una epifania. La meua generació s'ho va tro-

bar tot embolicat i una obra com la de Foix ajudava a clarificar les coses. Era el pont que calia reconstruir (...), significava una porta oberta a l'aventura contemporània que no havia proposat cap altre autor'. El quadre *Nocturn* és, doncs, un reconeixement explícit al guiatge d'una generació que havia vist estrocnada les seves expectatives per la força criminal de les armes, alhora que expressa l'univers estètic i simbòlic que va marcar la carrera de Joan Ponç./T.M.R.

Modest Cuixart, Antoni Tàpies i Joan-Josep Tharrats i el filòsof Arnau Puig. Eren anys de dura postguerra i la mirada radicalment moderna d'aquests artistes vagava pel territori erm d'un país encara endeutat materialment i anímicament per la guerra civil.

Brossa va ser una figura clau en l'aprenentatge de Ponç. Segons explica Parcerisas, «el va apartar de l'expressionisme religiós de Rouault i del que havia après amb Ramon Rogent per inocular-li el virus de l'espontaneïtat i l'al·luciniació després de presentar-li Miró». Per a tots aquests artistes, Dau al Set va ser un crit d'alleujament i ruptura. Arnau Puig va dir el 1949 que «en Ponç habita una ànima tràgica que es complau en el grotesc». Parcerisas hi afegeix que el període del 1948 al 1952 va ser de «realisme màgic pur».

LA DURA EXPERIÈNCIA DEL BRASIL

«El Brasil és una terra fascinant, l'únic lloc on podia

FOTOS:

1. **Contorns, un quadre de Joan Ponç del 1950.**
2. **La mosca (1948).**
3. **Un visitant de l'exposició Joan Ponç. Diàbolo observa una fotografia de l'artista al seu estudi de la Roca de Pelançà, a Vilallonga de Ter.**

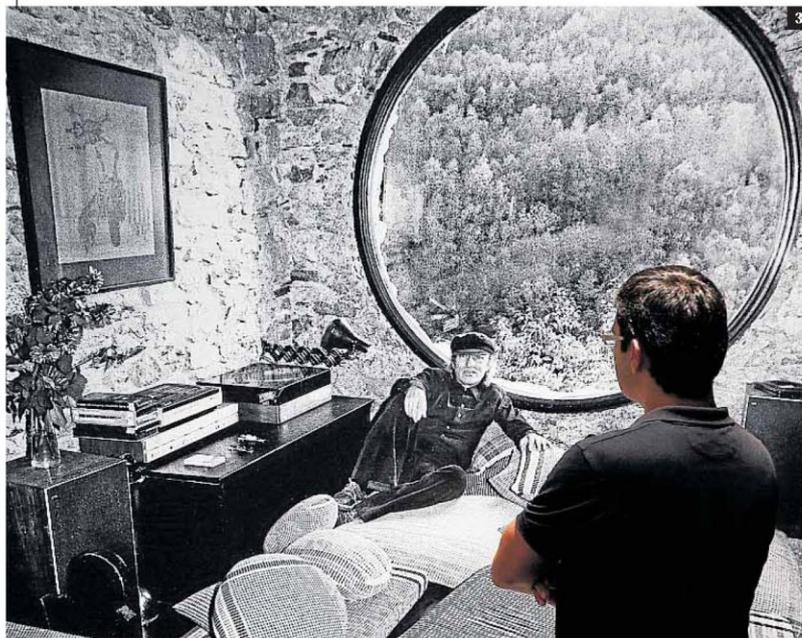
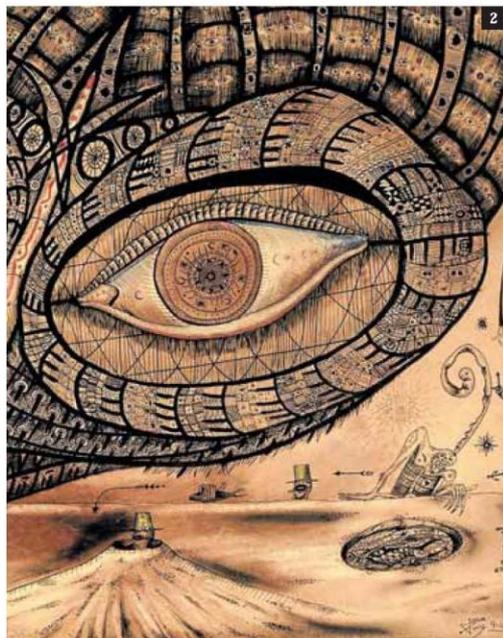
superar les destructives autocrítiques que m'assaltaren, l'únic lloc on el meu amor al màgic, essència del meu art, podia trobar un ambient escient, que mantindria i amplificaria la meua capacitat de penetració en els moments més obscur». Les paraules que el mateix Joan Ponç va pronunciar el 1978 donen a entendre les dificultats vitals que va patir l'artista durant la dècada que va viure al Brasil.

Joan Ponç es va casar

el 15 de juny del 1953 amb Roser Ferrer i el mes de novembre se'n va anar a São Paulo amb una carta de recomanació de Joan Miró adreçada a Francisco Matarazzo Sobrinho, promotor de la Biennial de la populosa localitat sud-americana. El 28 d'abril de l'any següent, va néixer el seu fill Joan, i la dona, el nen i la mare de Ponç van viatjar al Brasil per instal·lar-se amb ell. «Tot era diferent», comenta Parcerisas: «va obrir una escola d'art, l'Espai, per poder viure». El pintor havia marxat lluny de casa per trobar sortides a la crisi espiritual que l'acompanyava.

La sèrie *Instrumentos de tortura* palesa l'angoixa existencial i les suites *Caps i Ocells* -aquesta darrera guardonada amb el premi de dibuix de la 8a Biennial de São Paulo- donen testimoni del seu estat d'ànim. «Tot

CONTINUA A LA PÀGINA 4

VE DE LA PÀGINA 9

això ens ofereix un relat de patiment», apunta Parcerisas. En una estada a la selva, Ponç i la seva família es van veure encerclats per una allau de formigues. «Van ser uns anys molt folls», conclou la comissària.

L'estocada final a la vivència brasilera va ser una diabetis que el va obligar a tornar a Catalunya l'any 1962. Les penúries econòmiques i físiques van marcar una etapa de l'existència de Joan Ponç durant la qual, malgrat tot, no va deixar de pintar.

Entre 1962 i 1966, moment en què s'instal·la a Cadaqués, Joan Ponç va viure al poble del Bruc; sota l'ombra de la muntanya de Montserrat, Ponç es lleva sovint envoltat de la boira que converteix el paisatge en un territori d'aparença màgica i crea en aquesta etapa obres fosques i penetrants sota la tènue llum d'una bombeta. El 1965, descrivint l'impacte que li causava la producció de l'artista, Josep Palau i Fabre va apuntar que «Joan Ponç és un alquimista disfressat de químic: bata blanca, guants de cautxú, instruments de precisió, tot ben net i desinfectat, però, en el fons, ell es continua debatent amb la pedra filosòfica, bevent-se la sang espessa dels condemnats, col·laborant amb el ratpenat, convertint-se en el confident del diable».

L'arribada a Cadaqués s'uneix en la biografia de Ponç amb l'interès creixent per la ciència. «Li interessava la relació de l'home amb el cosmos», explica Parcerisas. La preocupació per la dimensió científica de l'ésser es reflecteix en una pintura cada cop més científica, més mental i menys visceral. La seva obra manifesta un interès creixent per la geometria: les sèries *Quadrada gran* i *Quadrada petita* indiquen la necessitat d'objectivar el pensament, el cos, el jo. «Ponç s'autoretratava i era com si es relogués dins de les pintures», afegeix la comissària. Els quadres d'aquests anys contenen figures geomètriques molt apartades de les nocturnitats precedents. Joan Ponç donava una altra volta a la materialització a la tela de les inquietuds vitals que l'assetjaven.

L'ull prendria un protagonisme inesperat en el Ponç més madur, afectat progressivament per una diabetis punyent. El crític francès Jacques Lassaingne va dir el 1978 que «al principi era l'ull, tenim la temptació de dir davant de l'obra de Joan Ponç. Aviat, aquest ull comença a viure una vida pròpia i independent, separada de tot cos, i explora l'univers amb una mirada implacable, freda i penetrant, que davalla a les profunditats de l'ésser».

El fenomen de la iridescència acompanya l'obra de Joan Ponç -que el 1969 va conèixer Mar Corominas, la seva nova parella- a principi dels anys 70. En aquella època, trasllada el seu estudi al poble de la Roca de Pelançà, del municipi ropollès de Vilallonga de Ter, molt a prop de Camprodon (també farà estades a la Catalunya nord, a Colltoure, Ceret i Saint Paul de Vence). En la foscor de l'evidència de la decrepi-

L'homenatge de Ceret

L'exposició dedicada a Joan Ponç va ser inaugurada dissabte passat al Museu d'Art Modern de Ceret, una localitat de la Catalunya Nord que vol retre amb aquesta mostra un homenatge a una figura poc coneguda pel gran públic però molt vinculada a la seva història. De fet, una de les sales de l'exposició mostra aquest vincle amb diversos gravats, cartells i documents que la família Astrou -que regentava l'Hotel des Arcades, on Ponç feia estades- ha llegat al centre. La comissària de la mostra, Pilar Parcerisas, assegura que es tracta d'una de les retrospectives «més completes» que s'han fet sobre el pintor en els darrers quinze anys i també una de les més importants que s'han realitzat mai a França. Per la seva part, la conservadora del Museu de Ceret, Nathalie Gallissot (a la imatge), assegura que l'equipament té la vocació de donar veu a grans artistes catalans i que, curiosament, el nom de Ponç no comptava amb el reconeixement que me-

reixia. L'exposició, doncs, vol ser una mena «d'homenatge», potser tardà, a la seva figura i a la seva vinculació amb el municipi nord català. De fet, Ponç va fer estades llargues a la zona -i també a Cotlliure- entre finals dels anys 70 i principis dels 80. L'artista va morir a Saint Paul de Vence l'any 1984/ACN

FOTOS:

4. Joan Ponç fotografiat a Cadaqués per Colita. FUNDACIÓ VILA CASAS
5. *Quixot*.
6. *Brossa, Brossa*.

tud física, el pintor es continua mostrant lúcida i la darrera dècada de la seva vida ens mostra un artista tan genial com combatiu, compromès i honest. El 1978 presenta al Museu d'Art Modern de la Vila de París la suite *Fons de l'ésser*, «una crònica social d'un món en decadència, irrespirable, pesat», explica Parcerisas.

PUNT FINAL

La nocturnitat, el realisme màgic, el figurativisme surrealista, la simbologia i la cruïssa visual emparentada amb la bellesa pictòrica penetren a l'interior d'una obra que parla de pèrdua de valors, de la força opressiva del capitalisme, del franquisme que se'n va sense anar-se'n. No és estrany

pensar en El Bosch quan es mira de fit a fit bona part de l'obra de Ponç: els quadres tenen tanta infinitat de detalls, de lectures, d'històries dins d'una gran història, que la contemplació no s'exhaureix.

«La diabetis li va afectar el ronyó, el va deixar gairebé cec, i finalment va morir el 4 d'abril del 1984 a Saint Paul de Vence a causa d'una aturada cardíaca», explica Parcerisas. Els dos darrers anys de Joan Ponç van ser un temps d'hospitals i sales d'espera en les quals va dibuixar i acolorir el conjunt de 424 miniatures que prendria el nom de *Capses secretes*.

«Joan Ponç és diferent, completament diferent de tots els altres», assegura Parcerisas. La immersió en l'obra del pintor que va pintar tot allò que somniava despert ha donat com a resultat una antològica que ha de marcar un abans i un després. La comissària creu que *Diàbolo* «és com un reset», un punt d'arribada i, alhora, de sortida per a nous projectes que ajudin a difondre l'obra d'un creador irrepetible que va emergir en la foscor de la postguerra per il·luminar l'art català. La seva pintura va estar sempre marcada pel caràcter «visceral» de l'artista i les seves preguntes constants sobre l'ésser humà i la seva relació amb l'univers, va assegurar Pilar Parcerisas dissabte passat en la inauguració de l'exposició a Ceret. Segons ella, l'artista, que sempre va pintar de nit, buscava la llum a l'«interior». ▶

